

Maaiwerk in de Binnenveldse Hooilanden

Juli 2024

Het maaiseizoen staat weer voor de deur

De Binnenveldse Hooilanden dankt zijn historische naam aan het jaarlijks hooien van het gras, in vroeger tijden was het maaien van het gewas in dit natte gebied slechts mogelijk aan het einde van de droge zomerperiode. Met de aanleg van het natuurgebied zijn die praktijken weer teruggebracht. Ook aan het einde van de komende zomerperiode zal er weer veel maaiactiviteit zijn op de verschillende percelen. Vanuit onze achterban krijgen we regelmatig vragen over het maaiwerk. Daarom dit artikelje waarin we nader ingaan op het maaiwerk bij de verschillende beherende partijen.

De basis van het maaiwerk ligt vast in het beheerplan wat gezamenlijk met de drie gebiedseigenaren (Mooi Binnenveld, Coöperatie Binnenveldse Hooilanden, Staatsbosbeheer) en het waterschap is opgesteld. Dit beheerplan wordt overigens eind van dit jaar/begin volgend jaar geactualiseerd. In het huidige beheerplan gaan we uit van zogenaamd 'overgangsbeheer'. Dit is het beheer dat in de eerste jaren na het inrichten van het gebied wordt toegepast en waarin toegewerkt wordt naar de beoogde eindsituatie. De belangrijkste maatregel voor het optimaal ontwikkelen van de vegetatie in het gebied is het zogenaamde verschrallingsbeheer. Dit gebeurt in de vorm van maaien en afvoeren van de biomassa. Door de groei van de gewassen worden nutriënten (fosfaat, stikstof) uit de bodem opgenomen; door het maaien van de gewassen en het afvoeren van de biomassa worden deze resterende nutriënten gaandeweg uit het ecosysteem verwijderd. Hier ligt een optimalisatie: het verschrallen op moment dat kruiden uitgebloeid zijn en de voedingstoffen nog niet terug naar het wortelstelsel zijn gevoerd. Dit vraagt om meer maatwerk waarbij je specifiek die delen maait waar de vegetatie is uitgebloeid (kleinschalig maaiwerk). Dit brengt uiteraard wel hogere kosten met zich mee.

De grootste oppervlakten in het gebied zijn de afgeplagde (ontgraven) terreindelen. Een groot deel van die afgeplagde percelen zijn erg laag en nat (kwel). Voor die delen zijn de hoogste natuurdoeltypen beoogd (trilveen, blauwgrasland). Dit is in ieder geval nagenoeg het hele gebied wat in eigendom is van Mooi Binnenveld. De afgeplagde terreindelen van Staatsbosbeheer (SBB) en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden (CBH) zijn doorgaans wat droger (met uitzondering van de Bennekomse Meent). Op deze terreindelen zijn nat schraalland, blauwgrasland en vochtig hooiland als natuurdoeltypen voorzien. Het maai-beheer is voor de diverse terreintypen ook verschillend. Dit heeft onder andere te maken met de draagkracht van de bodem, met productie van biomassa en met het moment van zaadval van verschillende plantensoorten.

Afgeplagde terreindelen

De afgeplagde percelen zijn nat en hebben – vooral in het gebied van Mooi Binnenveld - grotendeels een veenbodem. Hierdoor is het niet mogelijk om deze stukken te maaien met normale trekkers. De bodem is daarvoor te zacht en een trekker zou zich vastrijden in het terrein. Om deze stukken toch te kunnen maaien, gebruiken wij daarvoor een speciale rupsmachine: de wetlandtrack.

Deze maaimachine (zie foto onder) heeft een zeer lage bodemdruk en kan daardoor ook op natte, zachte veengrond maaien. Het reguliere maai-beheer op deze percelen bestaat uit één keer in het jaar maaien en afvoeren van de vegetatie. Doorgaans vindt deze maai-beurt plaats in de nazomer; tussen half augustus en eind september. Dit heeft twee grote voordelen: het broedseizoen is afgelopen en vrijwel alle (zeldzame) plantensoorten zijn uitgebloeid en hebben zaad kunnen vormen. Dit laatste is belangrijk omdat op deze manier kenmerkende soorten als orchideeën, ratelaar en klokjesgentiaan, zich kunnen verspreiden. Ook op de afgeplagde delen van Staatsbosbeheer en de coöperatie wordt de wetlandtrack ingezet als de percelen nat zijn, als deze percelen wat droger zijn

dan wordt er soms ook (door de agrariërs) gemaaid met eigen materieel. Dit materieel is dan wel voorzien van luchtbanden met lage asdruk om spoorvorming in het gebied zo veel als mogelijk te vermijden.

Maaien met een wetland track in 2023

Hogere terreindelen

De kades, oeverwallen en stukken kruidenrijk grasland, gelegen tussen het Valleikanaal en de Kromme Eem, zijn tijdens de inrichting van het gebied niet afgegraven of juist specifiek aangelegd en ingezaaid met raaigras. Hierdoor zijn deze stukken een stuk droger en voedselrijker dan de afgeplagde percelen. Dit is tegenwoordig in het veld goed te zien aan het verschil in vegetatie. Omdat ze droger zijn en de bodem harder is, kunnen deze stukken met normale trekkers gemaaid en gehoooid worden. Om deze voedselrijkere stukken zo kruidenrijk en divers mogelijk te maken en te houden, is het nodig om deze meerdere keren per jaar te maaien en het maaisel af te voeren. Bij Mooi Binnenveld, maar ook bij de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden en Staatsbosbeheer, worden deze stukken de eerste keer gemaaid tussen half juni en half juli, zodra hier geen broedgevallen meer aanwezig zijn. Vervolgens worden deze stukken in september nog een keer gemaaid. Door het relatief hoge aandeel aan grassen en de grote hoeveelheid biomassa zijn (minstens) 2 maairondes per jaar hier gewenst. Het voordeel van meerdere maairondes is bovendien dat er na de eerste maaironde later in de zomer een tweede bloei van diverse soorten plaatsvindt. Er zijn ook gedeeltes waar nog veel soorten groeien die vanuit agrarisch perspectief minder gewenst zijn (distels, zuring, brandnetels), vooral op taluds en oeverwallen. Voor de agrariërs is het van belang om die gedeeltes vaker te maaien om verspreiding ervan tegen te gaan. Voor Mooi Binnenveld voert de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden het maaibeheer op de hogere terreindelen uit.

Maaien door Coöperatie Binnenveldse Hooilanden van de kades

Pilot kleinschalig maaien terrein Mooi Binnenveld

In de zomer van dit jaar voert Mooi Binnenveld tevens een proef uit met kleinschalig maaien met behulp van een kleine maaibalk: de éénasser (zie foto onder). Dit is een apparaat op twee wielen waar je achter loopt en met de hand bestuurt. Het voordeel hiervan is dat je vrij nauwkeurig en kleinschalig kunt maaien en op die manier specifieke soorten kunt sparen of juist weg kan maaien. Bovendien gaat dit een stuk langzamer waardoor dieren beter kunnen wegluchten. Wel is dit erg bewerkelijk, waardoor je veel minder oppervlak in dezelfde tijd kunt maaien. Het maaisel moet namelijk ook handmatig worden afgevoerd. Het is echter een hele mooie aanvulling op het grootschalige maaibeheer met de wetlandtrack. Als dit goed werkt, gaat Mooi Binnenveld dit de komende jaren meer proberen te doen. Daarvoor is de inzet van vrijwilligers voor het hooiwerk wel van essentieel belang (zie foto onder).

Maaien met 'n éénasser met maaibalk

Moment van maaien en broedseizoen

Bij het maaien is ook het moment van maaien van belang; het ene jaar is het andere niet. Soms zijn de weersomstandigheden medebepalend, soms speelt de beschikbaarheid van materieel van onderaannemers (bv. de wetlandtrack) een rol en een belangrijke factor is natuurlijk het broedseizoen. De beherende partijen in de Binnenveldse Hooilanden houden bij het plannen van maaiwerkzaamheden rekening met het broedseizoen; dit is bovendien een wettelijke verplichting. De meeste vogelsoorten broeden in de periode maart tot en met juli, maar sommige soorten beginnen al eerder met broeden, terwijl voor andere soorten de broedperiode nog tot in augustus doorloopt. Dit betekent dat er geen maaiwerkzaamheden kunnen plaatsvinden in de buurt van broedende soorten. Ook als de jongen uitgekomen zijn, maar nog niet zelfstandig (vliegvlug), kan er op die locatie niet gemaaid worden. Wanneer er toch maaiwerkzaamheden uitgevoerd moeten worden tijdens het broedseizoen, bijvoorbeeld ten behoeve van de vegetatieontwikkeling, dan wordt er eerst een controle uitgevoerd op aanwezige broedvogels. De drie beherende partijen zijn hier zelf verantwoordelijk voor en doen dit elk op hun eigen manier. Bij Staatsbosbeheer kijken ecologen mee of het verantwoord is om wel of niet te maaien. Voor specifieke terreindelen waar kleinschalig wordt gemaaid maakt Staatsbosbeheer ook gebruik van lucht- en infrarood opnames. Mooi Binnenveld maakt onder andere gebruik van de gegevens die verzameld worden bij de jaarlijkse broedvogelmonitoring. De Coöperatie wil (in overleg met weidevogelwerkgroep en bioloog) doorgaans zo vroeg mogelijk na het broedseizoen kunnen maaien en heeft ook een duidelijk belang bij vaker maaien (met name de kades). Bij maaiwerk direct na het broedseizoen is er nog altijd het risico dat jonge vogeltjes (pullen) worden gedood door maaiactiviteiten. Hier wordt de afgelopen jaren meer aandacht aan geschonken, door bijvoorbeeld de maaibalken hoger af te stellen en te werken met zogenaamde wildredders. De coöperatie gaat volgend jaar ook experimenteren met drones voorzien van warmte camera's voor het detecteren van nesten om zodoende gericht te kunnen maaien in het voorseizoen.

Afvoeren van maaisel door vrijwilligers

Faunastroken

Om rekening te houden met diverse soorten fauna in het gebied, zoals kleine zoogdieren, insecten en overwinterende vogels, worden er zogenaamde faunastroken uitgezet bij het maaien. Dit zijn stukken vegetatie die niet gemaaid worden in de nazomer en zodoende de hele winter blijven staan. Veel verschillende diersoorten gebruiken deze stukken om te overwinteren, om in te schuilen, of om voedsel te zoeken. Er wordt daarbij gezocht naar een balans tussen stukken die wel en niet gemaaid worden. Het laten staan van vegetatie heeft als nadeel dat voedingsstoffen zich ophopen, de vegetatie minder divers wordt en boompjes kans krijgen om uit te groeien. De drie eigenaren gaan op dit moment wel iets verschillend om met deze faunastroken (zie foto onder).

Faunastroken na het maaien

Mooi Binnenveld laat een relatief hoog percentage staan (gemikt wordt op zo'n 10%), terwijl Staatsbosbeheer en de Coöperatie in deze fase uitgaan van lagere percentages, dit vooral om zo snel mogelijk te verschrallen. Voor de Bennekomse Meent (Natura 2000 gebied) laat Staatsbosbeheer wel stroken staan rondom het gebied, maar niet in het gebied. Het streven van partijen is ook om de faunastroken een beetje een natuurlijk voorkomen te laten hebben, dus liever niet een rechthoekig vlak. Soms gaat het ook wel eens mis, dan was het de intentie om meer gewas te laten staan, maar werd er in de praktijk toch gemaaid. Op het moment dat de beoogde eindsituatie is behaald of in beeld komt, dan laten we conform het beheerplan tot 15 tot 20% van de vegetatie staan in de vorm van faunastroken. Dit percentage zal van gebied tot gebied wat kunnen variëren in tijd.

Wat gebeurt er met het maaisel?

Het maaisel dat afkomstig is van de geplagde percelen is over het algemeen niet geschikt als veevoer. De laatste jaren wordt het maaisel afkomstig van de terreinen van Mooi Binnenveld en de coöperatie lokaal in de bedrijfsvoering van de boeren gebruikt om het organische stofgehalte op percelen grasland en bouwland te verhogen. Hiertoe wordt het eerst via een fermentatieproces omgezet tot het zogenaamde Bokashi (zie foto onder over toebrengen van bacteriemengsel). Zodoende blijft het maaisel in de lokale kringloop en hebben boeren in het Binnenveld er ook voordeel van. De afgelopen jaren is een klein deel van de Bokashi verpakt in kleine hoeveelheden voor gebruik door particulieren in bijvoorbeeld moestuinen. Het maaisel afkomstig van de percelen van Staatsbosbeheer wordt afgevoerd en in de omgeving verdeeld onder agrarische bedrijven voor compostering en bodemverbetering. Maaisel afkomstig vanaf de hogere, drogere delen (kruidrijke graslanden) wordt gebruikt voor het jongvee, voor paarden, en soms als strooisel.

Afvoeren van maaisel naar de bokashi hoop

Besproeiing van gehakseld maaisel met een bacteriemengsel op de fermentatiehoop

Overig

Het Waterschap maait het "natte profiel" en de taluds van de drie doorgaande watergangen in het natuurgebied (Veenkampensloot, Uilenpassloot en Hooilandsche Wetering). Ze doen dit twee keer per jaar, waarbij er één talud per maaironde wordt meegenomen. Het talud van de Kromme Eem

wordt één keer per jaar aan de zijde van het Valleikanaal kanaal gemaaid en ook nog eens gefaseerd. Hierbij is het steeds zoeken naar een evenwicht tussen praktische aspecten, afvoeren van een teveel aan begroeiing, behoud van het open zicht en behoud van begroeiing voor vogels en insecten. De in het gebied aanwezige en aangelegde veenstroompjes worden uitsluitend gemaaid als die volledig zouden dichtgroeien en de waterhuishouding zouden belemmeren.

Langs de Veensteeg lopen bermen en ligt een wandelpad. Het maaiwerk van de bermen wordt gedaan door de gemeente. Het maaiwerk van het wandelpad is iets wat de gebiedspartijen zelf ter hand moeten nemen; de afspraken hierover zijn niet hard. De gemeente Wageningen maait de bermen van de wegen in het Binnenveld, waaronder de Veensteeg, twee keer per jaar. Dit maaiwerk is opgenomen in het totale maaibeheer van de gemeente en daardoor is afstemming met het maaiwerk van het beheerpad lastig.

Tekst: Willem Hendriks en Thomas Kroon in samenwerking met Staatsbosbeheer en Coöperatie Binnenveldse Hooilanden

Foto's: Thomas Kroon (maaien) en Arjen Threels (bokashi)